

USPOSABLJANJE KMETOV ZA UKREP DOBROBIT ŽIVALI IZ PRP 2014-2020 NA PODROČJU GOVEDOREJE ZA LETO 2017

1. Predstavitev zahtev in pogojev za ukrep DŽ na področju govedoreje
2. Pašništvo
3. Preventiva in zdravstveno varstvo govedi

PREDSTAVITEV ZAHTEV IN POGOJEV ZA UKREP DŽ NA PODROČJU GOVEDOREJE ZA LETO 2017

Alberta Zorko, KGZS • Marinka Korošec, KGZS • Anja Mežan, KGZS Zavod Novo mesto

Pravna podlaga za izvajanje Ukrepa DŽ je določena v Uredbi o ukrepu dobrobiti živali iz PRP za obdobje 2014-2020 v letu 2017 (Uradni list RS, št. 84/2016 z dne 21.12.2016 in 86/16).

Ukrep DŽ se v letu 2017 izvaja v treh operacijah, in sicer za:

- Prašiče – DŽ - prašiči
- Govedo – DŽ - govedo
- Drobica – DŽ - drobica

Splošni pogoji za izvajanje Ukrepa DŽ - govedo

Namen ukrepa Dobrobit živali je spodbujanje kmetijskih gospodarstev k izpolnjevanju zahtev za dobrobit živali, ki presegajo zahteve ravnanja, navedene v predpisu, ki ureja navzkrižno skladnost, ter običajno rejsko prakso opredeljeno v PRP 2014–2020.

Do plačila je upravičen nosilec kmetijskega gospodarstva (KMG), ki:

- je aktivni kmet,
- se vključi v eno ali več operacij ukrepa DŽ,
- izpolnjuje pogoje Uredbe o ukrepu dobrobiti živali iz PRP za obdobje 2014-2020 v letu 2017, Uradni list RS, št. 84/2016 z dne 21.12.2016 in 86/2016 (popravek predpisa).

Vlaganje zahtevka

- Ukrep DŽ - govedo je enoletni ukrep;

- Upravičenec vloži zahtevek ločeno za posamezno operacijo v skladu s predpisom, ki ureja izvedbo kmetijske politike za leto 2017;
- Zahtevek DŽ - govedo je sestavni del zbirne vloge in se vloga za KMG.

Usposabljanje

Nosilec KMG, njegov namestnik ali član kmetijskega gospodarstva oziroma oseba, ki je zaposlena na kmetijskem gospodarstvu, mora najpozneje do 15. decembra 2017 **opraviti usposabljanje s področja ukrepa DŽ - govedo v obsegu najmanj 4 ure!!!!**

Neudeležba na usposabljanju se kaznuje v skladu s Katalogom zmanjšanj plačil in izključitev. V primeru ponavljajoče kršitve (večletne zaporedne neudeležbe na izobraževanju) se kazneni stopnjuje.

Zahteva	Usposabljanje v obsegu najmanj štiri pedagoške ure letno
Kršitev zahteve	Usposabljanje ni opravljeno
Zmanjšanje plačila ob prvi kršitvi	Izplačilo se zmanjša za 20 %
Zmanjšanje plačila ob prvi ponovitvi iste kršitve	Izplačilo se zmanjša za 20 %
Zmanjšanje plačila ob drugi ponovitvi iste kršitve	Izplačilo se zmanjša za 30 %
Zmanjšanje plačila ob tretji ponovitvi iste kršitve	Izplačilo se zmanjša za 40 %

Ponavljanje kršitev za DŽ-govedo se kontrolira vključno od leta 2016 naprej

Obveznosti upravičenca

- Upravičenec mora hraniti vso dokumentacijo ki je bila podlaga za izplačilo sredstev še najmanj 5 let od zadnjega dneva izplačil;
- Upravičenec mora zagotoviti tudi dostop do dokumentacije povezane z ukrepom DŽ - govedo in pregled izvajanja ukrepa na kraju samem (agenciji, ministrstvu in drugim nadzornim organom);
- Upravičenec mora v skladu z drugim odstavkom 13. člena Uredbe 808/2014/EU izpolnjevati zahteve glede informiranja in obveščanja javnosti o aktivnostih in viru sofinanciranja, ki so opredeljene tudi v navodilih za informiranje in obveščanje javnosti o aktivnostih, ki prejemajo podporo iz PRP 2014–2020, objavljenih na spletni strani Programa razvoja podeželja.

Vstopni pogoji pri izvajanju ukrepa DŽ - govedo

Upravičenec mora na dan vnosa zahtevka za DŽ - govedo rediti najmanj takšno število goveda kot ustreza 2 GVŽ, ki jo bo pasel.

Za preračun števila goveda v GVŽ se v skladu s Prilogo II Uredbe 808/2014/EU upoštevajo koeficienti:

- govedo, mlajše od šestih mesecev: 0,4
- govedo od šestega meseca do dveh let: 0,6
- govedo, starejše od dveh let: 1,0
- **Vstopni pogoj mora biti izpolnjen ves čas obdobja paše. Če se s kontrolo ali na podlagi premikov živali (odhodi živali) ugotovi, da je število živali na koncu paše padlo pod 2 GVŽ, ni plačila (kmetijsko gospodarstvo v celoti ni upravičeno do izplačila ukrepa dobrobit živali za govedo)!**

Zahteva in pogoji za izpolnjevanje zahteve DŽ - govedo

Pridobitev plačila

Za pridobitev plačila za DŽ - govedo mora upravičenec izvajati pašo. Paša se lahko izvaja na kmetijskih površinah KMG nosilca, KMG - planina ali KMG - skupni pašnik.

Pri izvajanju zahteve DŽ - govedo morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- govedo se mora pasti neprekinjeno najmanj 120 dni v času od 1. aprila do 15. novembra 2017 (začetka paše ni mogoče uveljavljati pred datumom vnosa zahtevka za operacijo DŽ - govedo);
- govedo lahko prenočuje v hlevu;
- krave molznice se morajo dnevno pasti vsaj v času med obema molžama (pasejo se lahko tudi ponoči);

- zatiranje notranjih zajedavcev mora biti izvedeno na osnovi koprološke analize
- voditi je treba dnevnik paše.

Upravičenec mora pri izvajanju paše upoštevati tudi prepoved paše na ekološko pomembnih območjih:

- prepoved paše na območju travniških habitatov, kjer za ukrep DŽ paša ni dovoljena do 30.6.;
- prepoved paše na območju travniških habitatov metuljev, kje za ukrep DŽ paša ni dovoljena med 15.6. in 15.9.;
- prepoved paše na ekološko pomembnih območjih, kjer je paša popolnoma prepovedana.

Višina plačila znaša 53,40 evra/GVŽ

Koprološka analiza in tretiranje živali

- koprološka analiza in tretiranje živali na podlagi rezultatov koprološke analize mora biti opravljena pred pašo in hkrati pred datumom vnosa zahtevka v zbirno vlogo.
- Za koprološko analizo se vzame en skupni vzorec blata za vsake 20 govedi, ločeno za govedo sta-

Univerza
v Ljubljani
Veterinarska
fakulteta

Gerbičeva 60
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon 01 47 79 100
faks 01 28 32 243
dekanat@vf.uni-lj.si

Inštitut za mikrobiologijo in parazitologijo
Enota za parazitologijo
Cesta v Metliki log 47, 1000 Ljubljana
Tel. 01/4779-177

Stran 1 od 1

Št.: P - 187/17

Datum: 7.3.2017

Zadeva: POROČILO O PREISKAVI – parazitološka preiskava

Vzorca iztrebkov govedi in ovc smo prejeli 7.3.2017 (kopija spremnega dopisa z lab. oznako P-187/17 priložena).

REZULTATI PREISKAVE:

Obveščamo vas, da smo pri parazitološki preiskavi ugotovili:

Goveda:

Flotacija:

- *Strongylida*

Sedimentacija:

- negativno

Ovce:

Flotacija in McMaster:

- *Eimeria* sp. 350 OPG

- *Strongylida* 1350 EPG

Sedimentacija:

- negativno.

Preiskava je bila zaključena 7.3.2017.

Rezultat se nanaša le na preiskani (-e) vzorec (-e).
Razmnoževanje poročila brez pisanega dovoljenja laboratorija, razen v celoti, ni dovoljeno.
Podatki o uporabljeni metodi in merilni negotovosti so na voljo v laboratoriju.

Poročevalka:

Doc. dr. Aleksandra Vergles Rataj

Predstojnik inštituta:

Zn. svet. dr. Matjaž Osepek

Slika 1: Primer rezultatov preiskave na prisotnost zajedavcev

- Živali se tretira na podlagi predhodne analize in strokovne presoje veterinarja, kar mora biti razvidno iz dnevnika veterinarskih posegov.
- Krave, katerih mleko se uporablja v prehranske namene, se lahko tretira v času presušitve.
- Hraniti dokazila o opravljenih koproloških analizah!

POMEMBNO

Premiki živali

Izvajanje ukrepa DŽ – govedo zahteva tudi upoštevanje Standarda za identifikacijo in registracijo živali. Upravičenec mora vseskozi za živali, za katere uveljavlja zahtevek za ukrep DŽ – govedo, **izpolnjevati tudi zahteve navzkrižne skladnosti (Standard identifikacije in registracije za govedo).** Upravičenec mora pravočasno (**v roku 7 dni**) sporočiti premik (odhod) v

REGISTER GOVEDI NA GOSPODARSTVU

Na vsakem gospodarstvu, kjer se redi govedo, je imetnik živali dolžan voditi knjigo **REGISTER GOVEDI NA GOSPODARSTVU**. V knjigo Register govedi na gospodarstvu je potrebno pravočasno vpisovati vse dogodke na gospodarstvu (rojstva, premike, pogine) in jo hraniti vsaj tri leta po zadnjem vpisu.

Register govedi na gospodarstvu je izdala Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin.

G-MID

1	0	0							
---	---	---	--	--	--	--	--	--	--

Datum nastavitve registra _____

IZVOD 2014

Slika 2: Register govedi na KMG

[illegible]

Slika 3: primera tabel iz Registra govedi na KMG (prihodi in odhodi živali)

sti priglasitev premikov (prihodi in odhodi), le-te ne bodo upravičene do plačila, hkrati pa bodo upošte-vane tudi v izračun znižanja plačila t.i. (sankcijske živali).

Kot prikazuje slika 4, je upoštevanje pravočasnosti premikov potrebno upoštevati tudi takrat, kadar se paša izvaja na KMG-planina, KMG-skupni pašnik ali gre žival na sejem oziroma razstavo. Kadar je premik izveden v skladu s predpisom, se šteje kot izpolnjevanje obdobja paše.

NOVOST v letu 2017

V kolikor je prekinitev paše daljša od 10 dni, mora upravičenec (v roku 7 dni) po tem obdobju izvesti umik zahtevka v skladu s predpisom, ki ureja izvedbo kmetijske politike za leto 2017.

POMEBCNO

V kolikor se bodo pri živalih vključenih v zahtevek DŽ - govedo ugotovila neskladja glede pravočasno-

[illegible]

GOVEDO			KONJI			DROBNICA*		
Kateg. živali	Živalska vrsta	K**	Kateg. živali	Živalska vrsta	K**	Kategorija živali	Živalska vrsta	K**
GO	teleta do 6 mesecev	0,1	ZR	žrebe do 1 leta	0,5	OML	ovce/ovci – mlečne pasme	0,15
G1	mlado govedo od 6 mes. do 1 leta	0,3	M	muhe, mežgi, osli, ponji	0,5	OME	ovce/ovci – mesne pasme	0,15
G1-2	mlado govedo od 1 do 2 let	0,6	K	kobiljarki	1	KMZ	kozle/kozi – mlečne pasme	0,15
MOL	krave motilnice	1				KME	koze/kozi – mesne pasme	0,15
DOJ	krave dojilje	1						
DOJ2	drugo govedo nad 2 leti	1						

* Drobnica mora biti stara najmanj 12 mesecev oziroma je morala vsaj enkrat jagnjiti ali jariti.
 ** Koeficient za izračun GVŽ.

*** Pri konjih se navede življenjska številka konja.

POZOR!

Z izvedom obrazca, ki ima v zgornjem desnem kotu oznako IZVIRNIK-SIR, sporočite v Centralni register govedi premik govedi na planino ali skupni pašnik. Obrazec predložite pooblaščenemu veterinarju v sedmih dneh po priloži živali na pašo.

Dan . Mesec . Leto

Podpis nosilca:

Slika 4: primer zapisnika o prigonu na pašo ali skupni pašnik

Višja sila ali izjemne okoliščine

Upravičenci morajo izpolniti tudi obrazec za sporočanje višje sile ali izjemnih okoliščin, kadar je na kmetijskem gospodarstvu prišlo do nenadne spremembe, nesreče ali nepričakovanega pojava, ki se ga uvršča pod višjo silo ali izjemno okoliščino. O višji sili oziroma izjemnih okoliščinah mora upravičenec pisno obvestiti Agencijo RS za kmetijske trge in razvoj podeželja ter priložiti ustrezna dokazila v 15 delovnih dneh od dneva, ko to lahko stori.

Upravičenec izpolnjen obrazec odda s priporočeno pošto pošiljko na naslov:

Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
Dunajska 160
1000 Ljubljana

s pripisom:

»**SPOROČANJE VIŠJE SILE**«.

V kolikor upravičenec vlogo le dopolnjuje, se pripiše:

»**DOPOLNITEV VIŠJE SILE**«.

Če obrazec ni izpolnjen v skladu z navodili oziroma ni izpolnjen v celoti, je Agencija dolžna vlagatelja za tisti del, kateri ni izpolnjen v skladu z navodili oziroma ni izpolnjen v celoti, pozvati, da obrazec dopolni. V primeru, da vlagatelj ne odgovori v (8) osmih dni po prejetju prošnje za dopolnitev, Agencija nepopolno izpolnjeno vlogo s sklepom zavrže.

Obrazec in navodilo za izpolnjevanje obrazca za Sporočanje višje sile ali izjemnih okoliščin sta dostopni na spletni strani ARSKTRP

http://www.arsktrp.gov.si/si/splošno/vstopna_stran/vsebine_na_vstopni_strani/zbirna_vloga_2017 od a do z/ pod rubriko obrazci, šifranti, seznamami.

REPUBLIKA SLOVENIJA
 MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO, GOZDARSTVO IN PREHRANO
 AGENCIJA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA
 KMETIJSKE TRGE IN RAZVOJ PODEŽELJA

SPOROČANJE VIŠJE SILE ALI IZJEMNIH OKOLIŠČIN														
Priimek in ime / naziv nosilca kmetijskega gospodarstva														
Naslov nosilca kmetijskega gospodarstva														
Davčna številka										EMŠO oz. MŠO				
Telefonska številka										KMG-MID				

Podpisani nosilec kmetijskega gospodarstva uveljavljam višjo silo ali izjemne okoliščine za (ustrezno označite):

☐	sheme neposrednih plačil (ustrezno obkrožite): a) sheme pomoči na površino (osnovno plačilo, zeleno komponento, proizvodno vezana plačila) b) sheme pomoči na živali (podpora za mleko v GO, podpora za rejo goved)
☐	ukrep kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOPOP)
☐	ukrep ekološko kmetovanje (EK/EKSEME)
☐	ukrep plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami (OMD)
☐	ukrep dobrobit živali (DŽ): a) prašiči b) govedo c) drobnica

Zaradi (ustrezno označite):

☐	smrti upravičenca
☐	dolgotrajne nezmožnosti upravičenca za delo
☐	smrti člana kmetije
☐	dolgotrajne nezmožnosti člana kmetije za delo
☐	razlastitve velikega dela kmetijskega gospodarstva (KMG), ki ga ni bilo mogoče pričakovati na dan sprejetja obveznosti
☐	hude naravne nesreče, ki je resno prizadela KMG
☐	uničenja poslopij in kmetijske mehanizacije na KMG zaradi nesreče
☐	kužne bolezni, ki je prizadela vso živino upravičenca ali njen del
☐	izgube ali pogina domačih živali zaradi napada divjih zverí kljub izvedbi vseh predpisanih ukrepov
☐	pogina domačih živali zaradi nesreče (požar, udar strele, električni udar, padci ipd.)
☐	škoda na površinah, ki so jo povzročile divje živali
☐	napada bolezni oziroma škodljivcev v trajnem nasadu, zaradi česar je treba ta nasad uničiti
☐	napada bolezni oziroma škodljivcev v čebeljem panju, zaradi česar je treba čebele v tem panju uničiti oziroma nadomestiti z novo čebeljo družino
☐	spremembe obsega kmetijskih zemljišč na KMG, vrste dejanske rabe ali načina kmetovanja, ki so neodvisne od upravičenca
☐	Drugih razlogov: _____ (priložiti ustrezna dokazila)

Datum nastanka višje sile oz. izjemnih okoliščin:

dan	.	mesec	.	leto
-----	---	-------	---	------

☐	Višjo silo ali izjemne okoliščine uveljavljam za vse zgoraj označene sheme/ukrepe in izvajanja le-teh NE nadaljujem.
☐	Višjo silo, izjemne okoliščine oziroma namero za odstop od obveznosti uveljavljam na GERK/ukrepu/operaciji/živalih, kakor je razvidno iz spodaj izpolnjenih preglednic.

Dan	.	Mesec	.	Leto
-----	---	-------	---	------

Podpis nosilca:

Slika 5: Primer vloge za sporočanje višje sile

Preglednica 2 (podatki o živalih za ukrep DŽ – govedo/DŽ - drobnica oziroma operacijo GEN_PAS – reja lokalnih pasem, ki jim grozi prenehanje reje)

Šifra pasme ³	Identifikacijska številka živali (za govedo, konje, ovce, koze)		Število živali (za perutnino in prašiče)	GEN_PAS ⁵		DŽ-govedo DŽ-drobnica ⁵
	Koda države ⁴	Številka živali		Do konca trajanja obveznosti	V tekočem letu	Datum nastanka višje sile

Opis primera višje sile ali izjemnih okoliščin, ki se uveljavlja za sheme neposrednih plačil in ukrepe KOPOP, EK, OMD ali DŽ:

DOKAZILA

Pred oddajo bodite pozorni na obvezna dokazila, ki jih je treba priložiti vlogi (v pomoč so pripisana spodaj), podrobnosti in izjeme pa so navedene v navodilih za izpolnjevanje obrazca na spletni strani agencije:

- smrt upravičenca ali člana kmetije (*Agencija pridobi dokazilo po uradni dolžnosti.*)
- dolgotrajna nezmožnost upravičenca ali člana kmetije za delo (*Zdravniško potrdilo, iz katerega je razvidna nezmožnost upravičenca ali člana kmetije za delo.*)
 - razlstitute velikega dela KMG, če tega ni bilo mogoče pričakovati na dan sprejete obveznosti (*Dokument, iz katerega je razvidna razlstitutev.*)
 - huda naravna nesreča, ki resno prizadene KMG (*Ustrezno uradni zapisnik o oceni škoda, npr. zapisnik občinske komisije o oceni škoda, zapisnik zavarovalnice, oziroma v posebnih primerih se kot dokazilo lahko uporabi podatki Uprave za zaščito in reševanje, podatki ARSO ali odločba fitosanitarnega inšpektorja ipd. V primeru višje sile ali izjemnih okoliščin, ko se ne oceni škoda v skladu s predpisi o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami ter o odpravi posledic naravnih nesreč, se kot dokazilo upošteva tudi izjava o ogledu škoda na kraju samem in o oceni škoda, ki jo izdela kmetijsko svetovalna služba.)*
 - uničenje poslopji in kmetijske mehanizacije na KMG zaradi nesreče (*Potrdilo policijske uprave ali zapisnik zavarovalnice ali občine ali pa potrdilo pristojnega gasilskega društva ipd.*)
 - kužna bolezen, ki ji prizadela vsu živino upravičenca ali njen del (*Veterinarsko potrdilo ali listina o prevozu nevarne snovi ali potrdilo zavarovalnice, iz katerega je mogoče razbrati identifikacijsko številko živali*)
 - izguba ali pogin domačih živali zaradi napada divjih zverj kljub izvedbi vseh predpisanih ukrepov (*Zapisnik lovske komisije oziroma lovskega inšpektorja o ogledu škoda, iz katerega je razvidno, katere vrsta divjih zverj je povzročila škodo in v kolikšnem obsegu. Pri izvajanju zahtev KRA_OGRM, KRA_VARPA in KRA_VARPP iz operacije reja domačih živali na območju pojavljanja velikih zverj morajo biti iz zapisnika razvidne tudi vse okoliščine o načinu varovanja pašnika.*)
 - pogin domačih živali zaradi nesreče (*Veterinarsko potrdilo ali listina o prevozu nevarne snovi (kadavra). Če pride do pogina v gorah, kjer odvoz ni mogoč, je potrebna odločba UVHVVR. Potrdilo zavarovalnice, iz katerega je mogoče razbrati identifikacijsko številko živali.*)
 - škoda na površinah, ki so jo povzročile divje živali (*Treba je priložiti zapisnik lovskega inšpektorja o ogledu škoda, iz katerega je razvidno, katere vrsta prostoživečih živali je povzročila škodo in v kolikšnem obsegu, ali zapisnik o ogledu škoda Zavoda za gozdove Slovenije.*)
 - napad boleznj oziroma škodljivcev v trajnem nasadu, zaradi česar je treba ta nasad uničiti (*Odločba fitosanitarnega inšpektorja.*)
 - napad boleznj oziroma škodljivcev v čebeljem panju, zaradi česar je treba čebele v tem panju uničiti oz. nadomestiti z novo čebeljo družino (*Poročilo veterinarjev Veterinarske fakultete Univerze v Ljubljani, Nacionalnega veterinarskega inštituta.*)
 - sprememba obsega kmetijskih zemljišč na kmetijskem gospodarstvu, vrste dejanske rabe ali načina kmetovanja, ki je neodvisna od upravičenca (*Pri dedovanju: sklep okrajnega sodišča o dedovanju, pri denacionalizaciji: uradni dokument, iz katerega so razvidni podatki o površinah, za katere je bila izvršena razlstitutev – velja datum razlstitutev.*)

Pri ukrepih KOPOP in EK je poleg zgoraj navedenih dokazil obvezno treba priložiti evidenco o delovnih opravilih.

Dokazila, ki so priložena vlogi:

O VIŠJI SILI OZIROMA IZJEMNIH OKOLIŠČINAH MORA UPRAVIČENEC PISNO OBVESTITI AGENCIJO RS ZA KMETIJSKE TRGE IN RAZVOJ PODEŽELJA TER PRILOŽITI USTREZNA DOKAZILA V 15 DELOVNIH DNEH OD DNEVA, KO TO LAHKO STORI.

dan . mesec . leto

Podpis nosilca:

5

Razlogi za ugotovljene kršitve

V kolikor upravičenci ne izpolnjuje vseh zahtev in pogojev izvajanja ukrepa DŽ – govedo, se pri ugotovljenih kršitvah opredeljenih v 21. členu Uredbe plačilo zmanjša, kakor je navedeno v tabeli 1.

Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja je oddane zahteve za Dobrobit živali za leto 2016 kontrolirala na dva načina, in sicer kot:

- A) administrativne kontrole; kontrola je bila opravljena na vseh oddanih zahtevkih, in sicer na 6.828 kmetijskih gospodarstvih, in
- B) kontrole na kraju samem, kjer je bilo kontroliranih 5,4 % kmetij (367 MID-ov).

Pri kontrolah so bile ugotovljene najpogostejše naslednje kršitve:

V nadaljevanju vam želimo na kratko predstaviti najpogostejše kršitve, ki so bile ugotovljene na podlagi kontrol, predvsem z namenom, da vas še enkrat opozorimo na pomembnost doslednega izpolnjevanja vseh pogojev in zahtev, ki jih morate izvajati kmetijska gospodarstva, ki ste vključeni v ta ukrep.

A) Administrativne kontrole:

- neopravljeno izobraževanje oziroma neudeležba na izobraževanju (5% kmetijskih gospodarstev se ni udeležilo izobraževanju),
- stalež živali pod 2 GVŽ (1% kmetijskih gospodarstev ni izpolnilo te zahteve),

Tabela 1: Kršitve zahtev in sankcije

Pogoj	Kršitev zahteve	Zmanjšanje plačila ob prvi kršitvi	Zmanjšanje plačila ob prvi ponovitvi iste kršitve	Zmanjšanje plačila ob drugi ponovitvi iste kršitve	Zmanjšanje plačila ob tretji ponovitvi iste kršitve
Koprološka analiza	Koprološka analiza za govedo starejše od 6 mesecev, ni izdelana ali ni izdelana za vse živali	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Zmanjšanje plačila za 25 %	Ni izplačila
	Koprološka analiza za teleta ni izdelana ali ni izdelana za vse živali	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Zmanjšanje plačila za 25 %	Ni izplačila
	Koprološka analiza za govedo, starejše od 6 mesecev, ni izdelana v roku	Zmanjšanje plačila za 10 %	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Ni izplačila
	Koprološka analiza za teleta ni izdelana v roku	Zmanjšanje plačila za 10 %	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Ni izplačila
Tretiranje proti zajedavcem	Tretiranje goveda starejšega od 6 mesecev na podlagi rezultatov koprološke analize ni izvedeno ali ni izvedeno za vse živali	Zmanjšanje plačila za 30 %	Zmanjšanje plačila za 40 %	Zmanjšanje plačila za 50 %	Ni izplačila
	Tretiranje telet na podlagi rezultatov koprološke analize ni izvedeno ali ni izvedeno za vse živali	Zmanjšanje plačila za 30 %	Zmanjšanje plačila za 40 %	Zmanjšanje plačila za 50 %	Ni izplačila
	Tretiranje goveda starejšega od 6 mesecev, ni izvedeno v roku	Zmanjšanje plačila za 10 %	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Ni izplačila
	Tretiranje telet ni izvedeno v roku	Zmanjšanje plačila za 10 %	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Ni izplačila
Dnevnik paše	Dnevnik se ne vodi	Zmanjšanje plačila za 20 %	Zmanjšanje plačila za 25 %	Zmanjšanje plačila za 30 %	Ni izplačila
	Dnevnik se ne vodi ažurno	Zmanjšanje plačila za 10 %	Zmanjšanje plačila za 15 %	Zmanjšanje plačila za 20 %	Ni izplačila
Prepoved oziroma omejitev paše znotraj ekološko pomembnih območij	Živali se pasejo na območju, kjer je paša prepovedana, oziroma v času, ko paša ni dovoljena	Zmanjšanje plačila za 30 %	Zmanjšanje plačila za 40 %	Zmanjšanje plačila za 50 %	Ni izplačila

Ponavljjanje kršitev se kontrolira od vključno leta 2016 naprej

- zahtevke za DŽ govedo je bil oddan v zamudnem roku,
- žival je bila oddana v zamudnem roku in
- premiki živali (odhodi/ prihodi) niso bili javljeni pravočasno.

B) Kontrole na kraju samem:

- koprološka analiza za govedo ni izdelana v roku (napako je imelo več kot 1/5 vseh kmetijskih gospodarstev, ki so imela kontrolo),
- tretiranje za govedo ni bilo izvedeno na 12,3% kontroliranih kmetijah,
- koprološka analiza za govedo ni bila izdelana na 11,6% kontroliranih kmetijah,
- tretiranje za teleta ni bilo izvedeno in
- koprološka analiza za teleta ni bila izdelana oziroma ni bila izdelana v roku.

Na podlagi analize najpogostejših kršitev ugotavljamo, da je največji delež kršitev pri izdelavi koproloških analiz, pravočasnosti izdelave teh analiz in izvedbi tretiranja na podlagi teh analiz.

Kmetijskim gospodarstvom zato svetujemo, da poskrbijo, da imajo v roku pred izvajanjem ukrepa DŽ - govedo izdelane koprološke analize za vse živali, ki bodo vključene v ukrep DŽ - govedo in da brez izjeme upoštevajo rezultate koproloških analiz ter veterinarskih navodil glede izvajanja tretiranja živali proti notranjim zajedavcem (glej stran 3 – Koprološka analiza in tretiranje živali).

Viri:

- Uredba o ukrepu dobrobiti živali iz PRP 2014-2020 v letu 2017 (uradni list RS, št. 84/16 in 86/16).
- Register govedi na KMG
- Uredba o izvedbi ukrepov kmetijske politike za leto 2017
- http://www.arsktrp.gov.si/si/splosno/vstopna_stran/vsebine_na_vstopni_strani/zbirna_vloga_2017od_a_do_z/ (5.10.2017)

PAŠNIŠTVO

mag. Tatjana Pevec, KGZS Zavod Celje

Slovenija je klimatsko in pedološko zelo raznolika država. Kmetijske površine se močno razlikujejo med seboj, zato je tudi gospodarjenje s travinjem po regijah različno. Tam, kjer je veliko travinja, predvsem na gričevnato hribovitem območju, je bolj uveljavljena paša, v ravninskih predelih pa so pretežno njive, torej pridelava hrane za ljudi in krme za živali. Iz konvencionalne pridelave hrane za ljudi in živali vedno pogosteje prehajamo v trajnostno rabo zemljišč. Pri konvencionalni pridelavi hrane za pridelavo porabimo veliko pretežno fosilne energije, zemljišča so velikokrat neporaščena in podložena eroziji, pretežno v hlevih zaprte živali pa le redkokdaj vidijo sonce. Bolj živalim in tudi človeku prijazna je tako imenovana trajnostna pridelava, ki daje pozornost tudi ohranjanju narave in okolja, kjer bivamo. Stremimo k takšni pridelavi hrane, ki bi čim manj obremenjevala okolje, hrana bi bila cenejša in predvsem iz našega okolja, se pravi lokalna.

PAŠNIKI IN OGRAJA

Paša živali (pa naj bodo domače ali divje) je znana že iz pradavnine. Človek je bil najprej lovec, kasneje pa si je živali za lažje preživetje udomačil. Nadzorovana paša domačih živali pomeni, da živalim odredimo določeno površino, ki jo popasejo, nato jih prestavimo na drugo površino in tako naprej. Tako nadzorujemo rast in razvoj travne ruše, s tem pa skrbimo za enakomerno rast ter posledično kakovost krme za živali. Pri paši moramo biti pozorni, da živali, ki jih želimo pasti, ostanejo na tisti površini, ki smo jo predvideli za pašo. To najlažje dosežemo tako, da uredimo dobro, po vseh pravilih postavljeno pašno ograjo. Ograj imamo več vrst, izbira pa je odvisna od več dejavnikov. Postavimo lahko masivne (iz kamnja, grmovja, lesa, mreže) ali električne ograje. Zelo pomembno je, da je pašni material kvaliteten, tako bo manj težav s pritiski živali na ograjo. Ograja lahko tako zdrži vsaj 20 let oziroma jo bomo v teh letih samo vzdrževali. Glede na različno razgiban relief postavljamo pašnike v ravnini, v gričevnato hribovitem svetu, na krasu, na barju oziroma mokrih travnikih in visokem gorovju.

Izbira pravilnega materiala je zelo pomembna, saj želimo, da ograja čim dalj služi namenu. Ograja za pašnike mora domače živali zadržati na pašniku, divjim živalim pa onemogočiti prehod čez pašnik oziroma zadrževanje na pašniku.

ČREDINKE IN PAŠA

Najpogostejša, pa tudi svetovana raba travinja je pašno kosni sistem. Razpoložljive površine pregradimo v posamezne čredinke. Več kot imamo ustvarjenih čredink, ki so lahko pregrajene z naravnimi materiali ali z električnimi žicami/trakovi, lažje je gospodarjenje s temi površinami. Ne glede

na to, da ima travna ruša sezonsko rast, želimo živalim čez celo leto zagotoviti enako kakovostno krmo. Travna ruša spomladi močno raste (še posebno, če je gnojena z dušikom), proti poletju se intenzivnost rasti zmanjšuje, poleti, še posebej v zadnjem času zaradi podnebnih sprememb, celo preneha z rastjo, potem pa v jeseni po ohladitvah in dežju zopet začne rasti. Jesenska rast je včasih kar problematična. Po dvomesečnem počivanju dobi travna ruša zopet zagon, tako kot spomladi je polna vode in beljakovin, zato moramo biti pri krmljenju živali zelo previdni. Ključna dejavnika pri načrtovanju paše sta ustrezna količina zaužitega zelinja ter zagotavljanje kakovostne krme. Velik pomen pri načrtovanju paše je podatek o količini travne ruše, ki je na razpolago za pašo. Če imamo na pašniku od 1,5 t do 2,7 t suhe snovi zelinja, potem je paša okusna in tudi prebavljiva. Če je zelinja več kot 3 t SS/ha, je krma slabe kakovosti (večje število bili in stari listi) in slabo prebavljiva. Če je zelinja manj kot 1,2 t SS/ha, pa so grizljaji premajhni in živali zaužijejo manjšo količino hranil, kar ima za posledico slabšo prirejo. Eden izmed inovativnih načinov za določanje količine travne ruše v tujini (na Irskem) je tedensko merjenje višine travne ruše, s katerim rejec pridobi informacijo o primanjkljajih in viških travne ruše, ki je na razpolago za pašo. Poznamo več načinov merjenja, kot so: merjenje z višinomerom, košnja in tehtanje ter ocena na oko. Na spodnji povezavi je predstavljen način, kako določimo količino razpoložljive travne ruše (SS/ha) s košnjo in tehtanjem. Za to rabimo nekaj enostavnih pripomočkov. Vzamemo kovinsko ogrodje v obliki kvadrata s stranico 0,25 cm. Položimo ga na mesto, kjer je gostota in višina travne ruše nekako najbolj povprečna. V tem kvadratu s škarjami ali drugim priročnim orodjem postrizemo travno rušo na višino 4 cm, pokošeno travo pobereмо in damo v plastično vrečko. S tehtnico to travo stehtamo, nato pa preračunamo, koliko je travne ruše na razpolago na ha. Iz podatka, kolikšna je vsebnost suhe snovi v travni ruši (vzorec je potrebno dati v analizo), nato še preračunamo, koliko SS imamo na razpolago na ha. Ta metoda nam služi za ustrezno določitev velikosti pašnih površin. <https://www.youtube.com/watch?v=J-l0zzEIWBs>

ZVERI IN OGRAJA

Na posameznih območjih Slovenije se čedalje pogosteje pojavljajo zveri, predvsem medved, redkeje ris ali volk. Zveri ogrožajo naše domače živali, zato je na teh območjih treba posebno pozornost posvetiti postavitvi takšnih ograj, ki bodo domače živali varovale pred napadi. V tujini v ta namen velikokrat uporabljajo tako imenovano 3 D ograjo. Ta (3 Dimenzionalna) ograja je postavljena tako, da je na zunanji strani elektroograje ali mreže postavljena še tretja

dimenzija, ki elektroograj daje globino. Pri elektroograj dobimo globino s tem, da na ograjo na kol privežemo še distančnik, ki ga postavimo v nagnjen položaj. Na distančniku so nato napeljene žice, v katerih je elektrika. Lahko pa elektroograj postavimo tudi poševno, nagnjeno proti smeri, iz katere lahko pride zver. Na mrežo nato postavimo distančnike z izolatorjem in napeljemo žico z elektriko ter tako dosežemo tretjo globinsko dimenzijo. Varovanje domačih živali pred zvermi je torej možno, če upoštevamo in izvajamo ukrepe, ki jih zahteva uporaba elektroograj/elektromrež, da delujejo učinkovito pri odbijanju napadov velikih zveri. Da bo elektroograj/elektromreža učinkovito varovala živali pred napadi zveri, mora biti postavljena tako, da jim bo preprečevala prihod na pašnik. Prilagojena mora biti vrsti oziroma kategoriji živali, ki naj ji prepreči prehod. Če varujemo naše živali pred napadi volkov, potem se moramo zavedati, da volk hitro preskoči ograjo, ki varuje naše domače živali. Za varovanje pred volkom bi morali imeti ograjo visoko 145 cm. Tako visoka elektroograj preprečuje tudi prehod jelenjadi in srnjadi in tudi nas ljudi, zato to ne more biti stalna obodna elektroograj na večjem območju. Za varovanje živali pred napadi šakala, ki je po videzu in velikosti med lisico in volkom, pa bo treba postaviti elektroograj z večjim številom žic. Šakali se širijo tam, kjer volkovi izginjajo oziroma volkov ni. Šakal je plenilec in mrhovinar, ki pa občasno lahko upleni kakšno domačo žival. V deželah oziroma na območjih, kjer se klavniški odpadki pogosto znajdejo v naravi, bo število šakalov večje. Elektroograj, ki varuje živali pred volkom, preprečuje dostop tudi medvedu. Varovanje pred napadi risa pa izvedemo še z višjo elektroograj, ki jo uporabljamo samo v nočnem času za prenočevanje živali. Ograja naj bo visoka 170 cm in postavljena na zemljišče brez dreves ali grmovja. Ograja mora biti opazna in živali morajo biti z njo seznanjene. Živali, ki jih pasemo, se morajo elektroograje bati.

Da pa bo učinkovita proti prehodom in napadom zveri, mora biti ograja vse leto pod napetostjo. Zver mora že ob prvem srečanju z elektroograj doživeti neprijetno izkušnjo, da se bo pašnika izogibala. Če elektroograje ne rabimo, predvsem pozimi, je najbolje, da jo spustimo na tla, da jo prekrije sneg. Ob zunanji strani ograje mora biti pokošen 50 cm širok pas zelene trave. Prof. Vidrih predlaga, da občasno na žice obodne elektroograje damo vabe (meso), ki bodo vzbudile pozornost zveri, da se bodo ustavile pred ograjo, jo poskušale raziskati (povohati) in tako bodo prišle v stik z njo (jo spoznale), preden jo bodo prečkale. V času suše je potrebno ozemljitev pašnega aparata zalivati z vodo. Elektromreža mora biti ves čas napeta, še posebej v primeru uporabe za nočno ogrado jo moramo vsak večer pregledati in po potrebi popraviti. V nočno ogrado zapiramo vse živali iz črede na pašniku. Tudi če imamo masivne ograje, je priporočljivo, da tudi te ojačamo z elektroograj ali mrežo, tako da se jih bodo zveri bale.

NAPAJANJE

Živali morajo imeti zadostne količine čiste, pitne vode. Na terenu najdemo različne izvedbe in načine ureditve napajalnikov za živali. Odvisno od terena in zalog vode so izvedbe napajalnikov zelo različne; od doma narejenih do kupljenih, ki so prilagojeni številu in kategoriji živali. Napajališča morajo biti urejena tako, da se bodo živali lahko čim več pasle in da bodo zaužile čim več zelinja. Na območju okoli napajališč naj ne prihaja do uničenja travne ruše, saj to lahko privede do pojava blata. Zato priporočamo, da se okoli napajališč, ki so fiksna, tla utrdijo. Če imamo prenosljive napajalnike, pa jih predstavljamo čim večkrat, da ne pride do poškodb ruše. Različne izvedbe in načine postavitve napajalnikov si lahko natančno ogledate na slikah na predstavitev na spletnih straneh zavodov in na predavanjih. Kadar so živali žejne, se upočasnijo prebava zaužitega zelinja, občutek sitosti traja dlje, manj se pasejo in manj zelinja zaužijejo. Tam, kjer nimajo pravilno urejene oskrbe z vodo za napajanje živine na pašniku, običajno krivijo rušo ali sistem paše za nizko prirejo mleka. Krava molznica potrebuje dnevno 60 litrov vode, krava dojilja 45 litrov, telica 35 litrov. Še lažje si je zapomniti podatek, da moramo na vsakih 100 kilogramov skupne žive teže živine na pašniku dnevno zagotoviti 10 litrov vode. Kadar je zelinje mlado in mokro, bodo popile manj vode, saj jo veliko zaužijejo že z zelinjem.

Zanimivo je obnašanje krav v odvisnosti od oddaljenosti napajalnika od mesta paše. Krave molznice morajo imeti manj kot 80 metrov poti do napajalnega korita tudi iz najbolj oddaljenega dela v ogradi. Kadar posamezno žival zažaja, si privoščijo nekaj dolgih požirkov vode, potem pa se vrne k paši. Ostale živali se pasejo nemoteno naprej. Če imajo napajališče več kot 80 metrov daleč, hodijo živali na napajanje kot skupina. Če zažaja katero od starejših živali ali vodnic v čredi, se tako skupaj z njo poda na napajališče vsa čreda. Ker je korito običajno premajhno, da bi istočasno pile vse živali, si z vodo najprej postrežejo starejše in mlajše čakajo v spoštljivi oddaljenosti, da bodo prišle na vrsto. Tudi nazaj na pašo se živali vrnejo kot skupina in to po navadi še predno se mlade živali odžejajo, to pa je glavna slabost oddaljenih napajališč.

Krave dojilje pa lahko imajo napajalno korito oddaljeno tudi do 200 m, saj ni nevarnosti, da bi posamezne živali ostale žejne.

SOL IN MINERALI

Živali za dobro rast in razvoj rabijo določene minerale in vitamine. V vsako čredinko je potrebno namestiti vsaj sol, saj vemo, da večino naše travne ruše vsebuje premalo Na, da bi živali pokrile svoje potrebe po njem. Mineralno vitaminske dodatke (MVD) in tudi sol dajemo na pašnike na drugo stran, kot so napajalniki in kot je izhod iz čredinke, saj se živali preveč zadržujejo blizu solnikov in s tem uničujejo travno rušo. Če imajo živali solnike oziroma MVD

preblizu vode, potem pozabijo na hrano. S tem, ko neprenehoma ližejo sol oziroma MVD ter pijejo vodo, se lahko zaradi prevelikih količin mineralov tudi zastrupijo.

SPOZNAVANJE ŽIVALI IN LJUDI

Živali si morajo pred odhodom na pašnik ustvariti vrstni red, kako bodo hodile na in iz pašnika. V bližini hleva ogradimo del površine z leseno ograjo, na notranjo stran postavimo električno žico ter spustimo živali. Živali se bodo med seboj spoznale in ena izmed njih bo postala vodnica, ki ji bodo sledile vse ostale.

V primeru, da imamo pašnik v bližini hleva, lahko živali enostavno izpustimo in jih priženemo na določeno čredinko, ki smo jo namenili paši. Živali z vodnico na čelu bodo šle v čredinko brez težav, lahko pa si pomagamo tudi s kakšnim priboljškom, da jih privabimo na čredinko. Kasneje pri predstavljanju živali iz čredinke v čredinko običajno ni težav, saj živali dobro vedo, da jih v novi čredinki čaka boljša paša. V primeru od hleva ali med sabo oddaljenih čredink, ko so medsebojne razdalje prevelike, da bi živali gnali, jih moramo prepeljati s prikolico. Predno prestavimo živali v naslednjo čredinko moramo preveriti, ali je pašnik dobro ograjen, nato pa jih prestavimo na živalim prijazen način. To pomeni, da iz pašnika živali ne smemo odgnati posamezno, temveč predstavljamo čim večjo čredo, da se živali ne počutijo ogrožene. Če ima krava tele, ki bi ji ga radi odvzeli, je priporočljivo, da ju skupaj naložimo na prikolico in ju šele potem oddvojimo. Posebno pozorni moramo biti, kadar imamo na pašniku plemensko žival (bika). V izogib nevarnim situacijam takrat predstavljamo čredo v celoti.

Živali pa moramo navaditi tudi na človeka, saj jih večkrat predstavljamo iz čredinke v čredinko oziroma iz pašnika na pašnik, opravljamo pa tudi odvzeme s pašnika (veterinarski pregled, tehtanje, prodaja, poškodovana žival....). Zato je priporočljivo, da si na najbolj priročnem kraju na pašniku postavimo lovilno ogrado. Lovilne pregrade so v večini primerov narejene iz lesa in postavljene na kraju, kjer je možen dostop z vozili.

Človek je z udomačevanjem živali te ločil po posameznih vrstah in jim priskrbel hleve za boljše manipuliranje z njimi, zanemaril pa njihovo počutje. V davniini so živali živele na planem, v sožitju, na istem območju je bilo več različnih vrst. Pred plenilci so se branile z begom. V naravi še sedaj živijo skupaj rastlinojede in mesojede živali, le v času »kosila« je malo bolj živahno. Opaženo je sodelovanje malih in velikih rastlinojedcev, več glav več vidi, predvsem višje živali bolje in hitreje opazijo nevarnost. Paša različnih vrst živali pa ima tudi druge prednosti. Na pašniku, kjer se vse leto pase samo ena vrsta živali, ostanejo nepopasane rastline. Živali se okoli svojih iztrebkov namreč ne pasejo predvsem zato, ker je tam največ zajedavcev. Če pa se govedo pase okoli konjskih iztrebkov in poje ličinke notranjih zajedavcev konj, se z njimi ne okuži. Z mešano pašo se tako zmanjšuje okuženost zemljišča z notranjimi zajedavci. Tudi zato se na

terenu vedno bolj uveljavlja mešana paša govedi in konj, konj in koz, oslov in ovc. Če živali od malih nog navadimo na sožitje, bodo tudi kot odrasli osebk živel skupaj, saj se le redko zgodi, da ena drugo ne prenaša. Če pa se to že zgodi, pa po navadi zadostuje, da asocialno žival odstranimo s pašnika.

PRIMER DOBRE PRAKSE - PAŠA NA LJUBLJANSKEM BARJU

Paša govedi in konj na Barju je bila v preteklosti na tem območju edini način reje domačih živali. V obdobju po drugi svetovni vojni pa so kmetje pašo kot način izrabe travnatega sveta počasi opuščali. Pred dvajsetimi leti je kmetijska svetovalna služba na pobudo prof. Toneta Vidriha kmete začela ponovno navduševati za pašo na travnatih površinah Barja. Paša se je spodbujala tudi na poplavnih tleh in tleh, zapleveljenih s preslico. S sodobno pašno opremo, novimi znanji o ograjevanju in vodenju paše ter z delno zlozbo zemljišč (Gerki) se je paša začela hitro širiti. Veliko delo je opravila kmetijska svetovalna služba, predvsem lokalni kmetijski svetovalec Janez Drašler. Vsa leta je z raznimi izobraževanji, ogledi dobrih praks, kot so: srečanje s predstavniki Skupnosti koroških kmetov, prek katerih so bili organizirani ogledi kmetij (ekološko kmetovanje, seneno mleko, ureditev hlevov), obisk Osemenjevalnega središča v München – Grub, obisk HBLFA Raumberg – Inštituta v Gumpensteinu, ogledi razstav goveda v Lienzu in Leöbnu in delom v strokovnih kroških pomagal kmetom, da so osvojili tudi najbolj zahtevna dela pri paši (ravljanje s prostimi živalmi, prevozi, dobrem vodenju paše...). V letu 2008 so kmetje iz Verda na vhodu v park Barje v Bistri postavili 5,5 metra visok hrastov kip Pastirčka (avtor Franci Černelč), da bi zaznamovali kraj dogajanj in prireditve v povezavi s širitvijo paše na Ljubljanskem barju. Za spodbudo in še dodatno zanimanje za pridobitev znanj o paši se je uvedlo tudi nagrajevanje za najuspešnejše vodenje paše na kmetiji. Vsako leto celotno pašno obdobje strokovna komisija spremlja kmetije pri vodenju paše. Najboljši kmetiji se podeli prehodni pokal – leseni kip Pastirčka. Podelitev poteka pri kipu Pastirčka v Bistri, ob srečanju in druženju kmetov treh občin (Vrhnika, Borovnica, Log – Dragomer). Prireditve popestrijo s peko zorene govedine in promocijo govejega mesa s paše.

Viri:

- http://www.bf.uni-lj.si/fileadmin/groups/2707/Pasnistvo/4_Traj_raba_tr_10_11.pdf - Varovanje domačih živali pred napadi zveri
- http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strokovne_podlage_domace_zivali.pdf - Načini varovanja domačih živali na pašnikih in ostalega premoženja pred prostoživečimi živalmi z elektroograjami
- <http://www2.arnes.si/~surtvidr/clanki/clanek54>

- htm; T. Vidrih, Napajanje na pašniku,
- Vidrih T. 2005. Pašnik: Najboljše za živali, zemljo in ljudi. Slovenj Gradec, Kmetijska založba
- Tadej Klavžar, Paša v sožitju godi travniku, <http://www.slovenskenovice.si/lifestyle/vrt-dom/pasa-v-so-zitju-godi-travniku>
- <http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/primeri-dobre-prakse.pdf>
- <http://www.primorske.si/Plus/7-Val/Sakal-zivi-tudi-na-Primorskem><http://www.delo.si/novice/okolje/sakali-se-sirijo-tam-kjer-volkovi-izginjajo.html>
- Janez Tarman, Šakal in njegov fotograf, <https://www.vecer.com/sakal-in-njegov-fotograf-6251210>

PREVENTIVA IN ZDRAVSTVENO VARSTVO PAŠNIH ŽIVALI

Miran Zorin, dr. vet. med KGZS - Zavod Ptuj • Jasmina Slatnar KGZS - Zavod Ljubljana

Zajedavci ali paraziti so organizmi, ki živijo v ali na drugem organizmu oziroma gostitelju, in iz njih črpajo hrano za svoj obstoj. Ločimo notranje zajedavce - endoparazite in notranje zajedavce - endoparazite. Zajedavci so zelo prilagojeni organizmi, saj se ohranjajo že milijone let. Imajo izredne reprodukcijske sposobnosti in sposobnost preživetja v neprijaznih pogojih. Za preživetje uporabljajo vmesne gostitelje - lahko tudi človeka. Posledice invazij so težave v zdravstvenem stanju plodnosti in posledično velika gospodarska škoda. V preteklem letu so bili v Sloveniji najpogostejše diagnosticirani naslednji zajedavci:

- Strongilidi (*Trichostrongylus*, *ostertagia*, *cooperia* in *ezofagostomum*)
- Trakulje - *moniezia* benedeni in *expanza*
- *Eimeria*
- Sesači - *Fasciola hepatica*, *paramphistomum* in *dicrocoelium dendriticum*

ZAJEDAVCI MOKRIH PAŠNIKOV

Veliki metljaj-fasciola hepatica

Zboli zlasti govedo in drobnica, lahko tudi drugi sesalci in človek. Fascioza je bolezen mokrih - močvirnatih pašnikov in močvirnatih terenov za pridelavo travinja za govedo. Odrasli paraziti naseljujejo jetra in žolčevode gostitelja - lahko tudi več let. Jajčeca so ovalne oblike, odrasli zajedavci imajo obliko akacijevega lista in merijo 2-3 cm. Vmesni gostitelj je mali polž mlakar, v katerem se razvojne oblike metljaja razvijajo do dva meseca, preden ga zapustijo. Ličinke, ki zapustijo vmesnega gostitelja, goveda pojejo s travo ali popijejo z vodo. Ličinke ohranijo invazijske sposobnosti na senu 8 mesecev, v silaži 35 dni, v gnoju pa 3 mesece. Razvojna oblika sesača 24 ur po okužbi potuje iz trebušne votline v jetra in žolčevode, kjer po 10-12 tednih spolno dozori in izloča jajčeca, ki gredo z blatom na prosto. Zaradi relativno dolgega razvoja v vmesnem gostitelju so okužbe na pašniku najpogostejše konec poletja in jeseni. Zdravlje-

nje fascioze - za učinkovito kurativo uporabljamo preparat Douvistome (oxiclozanid) oralno v dozi 3 ml/10 kg TT. Pri uporabi ni bilo ugotovljene teratogenosti, fetotoksičnosti negativnega vpliva na fertilitetnost. Pri predoziranju se lahko pojavi neješčnost ali driska. Karenta: meso in organi 14 dni, mleko 0 dni. Drugi preparat je Curafluke - fenbendazol. Deluje na odrasle in razvojne oblike sesača. Ni primeren za živali v laktaciji niti za breje živali, katerih mleko bo namenjeno prehrani ljudi. Karenta za meso je 60 dni.

Vampov sesač-paramphistomum cervi

Za bolezen je dovzetno govedo, ovce in koze. Odrasli parazitirajo v vampu, so sive do rdeče barve, velikosti 1,5 x 0,5 cm, razvojne oblike parazitirajo v dvanajstniku.

Jajčeca se izločajo z iztrebki, vmesni gostitelj so polži. Živali se okužijo, ko pojedjo ličinko. Razvoj do spolno zrelih traja 2-4 mesece, zato je koprološka analiza lahko pozitivna šele po štirih mesecih po okužbi. Največ ličink je na pašniku, če je le-to toplo in vlažno, konec poletja in jeseni, živali pa zbolijo zgodaj spomladi. Razvojne oblike povzročajo poškodbe sluznice dvanajstnika, vnetja in krvavitve, sledi driska, hiranje, redko abortus in pogin. Pogosto opazimo oteklino v medčeljustju. Odrasle oblike sesača v vampu ne povzročajo večjih znakov bolezni. Za potrditev diagnoze nam pomaga koprološka analiza in podatki iz klavnice. Bolezen zdravimo s preparatom Douvistome per os. Potrebno je upoštevati karento!

ZAJEDAVCI SUHIH PAŠNIKOV

Mali metljaj - dicrocoelium dendriticum

Okužijo se prežvekovalci, drugi travojedi, zveri in ljudje. Prežvekovalci se okužijo na paši - praviloma spomladi. Razvojne oblike prezimijo v polžkih in mravljah. Zajedavci povzročajo poškodbe žolčevodov, vnetne procese, cirozo jeter, lahko tudi pogin. Okužene živali so oslabele, anemične in hujšajo. Okužbo potrdimo s koprološko diagnostiko. Pri živalih, ki so se pasle v prejšnji sezoni, opravimo analizo spomladi, pri

mladih pa jeseni pred vhljevitvijo. Bolezen zdravimo s preparatom Curafluke - ni primeren za krave, katerih mleko se uporablja za prehrano ljudi!

ŽELODČNO ČREVESNI ZAJEDAVCI GOVEDI

Pogovorno gliste – NEMATODI - (valjasti črvi). Najpogostejše se pašno govedo okuži z zajedavci iz družine Trichostrongylidae - rodovi Trichostrongylus, Ostertagia, Cooperia in Hoemonchus. Največ okužb je spomladi in poleti. Ličinke lahko prezimijo na pašniku. Ličinke živijo v siriščniku in črevesju. Poškodujejo črevesno sluznico in resice. Posledica je neješčnost, driska, hujšanje in oslabelost. Pri močni okužbi opazimo otekline v medčeljustju. Ličinke nekaterih nematodov se pozimi zarijejo v črevesno sluznico. V fazi mirovanja lahko ličinke ostanejo do pomladi, ko so ugodnejši pogoji za razvoj jajčec. Tako so močno invadirane živali lahko koprološko negativne.

Učinkovito zdravilo za zdravljenje večine nematodov pri govedu je Eprecis - injekcijska raztopina. Deluje tudi preventivno. Karenca na meso je 63 dni, na mleko je ni.

PROTOZOI-PRAŽIVALI

Pri govedu sta najpomembnejši **Giardia** in **Coccidia**.

Giardia se razvija v ozkem črevesu, prenaša se iz kronično okuženih odraslih na teleta in med teleti naprej. Pri prehajanju skozi črevesje tvori cisto, ki se izloča z blatom. Povzroča driske, oslabelost, dehidracijo in pogin.

KOKCIDIJA - ROD EIMERIJA

Živali se okužijo s sporulirano oocisto. Sledi razvoj v črevesnih resicah, okvara le teh, pojavi se driska, ki je lahko krvava, oslabelost in pogin. Bolezen preneha, ko se ustavi izločanje oocist. Za preventivo opravljamo koprološke analize pri teletih pred pašo. Posebej pazimo, da ne onesnažujemo vode in hrane telet z iztrebki drugih.

TRAKULJE PRI GOVEDU

Moniezia expansa in **M. benedeni**

Jajčeca trakulj so zelo odporna. Izven gostitelja preživijo do 9 mesecev. Odrasla trakulja lebdi v črevesni vsebini in jo vsrkava. Z iztrebki se izločajo zadnji odrivki - vagončki polni jajčec-do 12000. Vmesni člen je pršica, ki jo poje krava na paši ali v hlevu. Spolno zrela trakulja lahko zamaši črevo. Pojavljajo se zaprtja ali driske, živali lahko hirajo. V hujših primerih opazimo otekline v medčeljustju. Terapija-Curafluke per os. Pazi na karenci!

Jemanje vzorcev za koprološko preiskavo

V letošnjem letu velja za vse kategorije goveda (za teleta in govedo starejše od šestih mesecev) enotno časovno obdobje za izvedbo koproloških analiz in tretiranja živali. Nosilci

KMG morajo imeti za živali iz zahtevka opravljene koprološke analize blata in izvedeno tretiranje živali (na podlagi presoje veterinarja) pred datumom začetka paše.

Odvzem vzorca blata za koprološko analizo in tretiranje živali proti notranjim zajedavcem lahko rejci opravijo sami ali pa to za rejce opravi veterinar.

Pri izdelavi koprološke analize je treba vzeti v zakup čas, ki preteče od oddaje vzorca do zaključka morebitnega tretiranja. S pašo se ne sme začeti, dokler rejec ne prejme rezultatov koprološke analize. Če so rezultati analize pozitivni in veterinar presodi, da je tretiranje potrebno, potem gredo lahko živali na pašo šele po koncu tretiranja. Ob tem je treba upoštevati, da obdobje neprekinjene paše goveda traja najmanj 120 dni v času med 1. aprilom 2017 in 15. novembrom 2017.

Vzame se lahko vzorec za posamezne živali ali skupinski vzorec. Za posamični vzorec se vzame 4 - 5 jušnih žlic iztrebka iz tal ali danke. Vzorec se zapakira v vrečo za zamrzovanje in se jo označi z ušesno številko. Skupinski vzorec naj vsebuje največ 20 vzorcev iztrebkov živali iste kategorije - približno 4 jušne žlice od vsake. Vzorec je treba dopolniti tudi s podatki: ime in priimek rejca, MID kmetije, naslov rejca, vrsta in starost živali ter datum odvzema vzorca. Na vrečko se napišite tudi ime skupine. Rejcem so navodila za odvzem in pošiljanje vzorcev iztrebkov na parazitološko preiskavo dostopna tudi na spletni strani: <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/150-navodila-za-koprolosko-analizo-v-ukrepu-dobrobit-zivali-za-govedo/file>

NAJPOGOSTEJŠE BOLEZNI PRI GOVEDU, KI LAHKO POVZROČAJO TUDI GOSPODARSKO ŠKODO

Vozličasti dermatitis

Je virusna bolezen, vektorji so insekti - komarji, muhe in klopi. Prenaša se neposredno med živalmi - s slino, okuženimi injekcijskimi iglami in drugim. Za diagnozo nam služijo klinični znaki in laboratorijska diagnostika.

Bolezen se ne prenaša na ljudi. Inkubacija traja 28 dni, sledi povišana telesna temperatura - do 41 stopinj celzija. Živali se penijo, imajo izcedek iz nosu, oči, sledi mastitis in abortus. Naslednji znak so boleči vozlički po koži, veliki 2-5 cm. Najprej se pojavijo na glavi, nato po vsem telesu. Vozlički kasneje nekrotizirajo. Virus najdemo v vseh izločkih. Izcedek iz nosu in oči postane gnojen, pojavi se keratitis. Inkubacija traja 28 dni, sledi povišana telesna temperatura- do 41 C. Zdravljenja ni.

Sum bolezni prijavimo veterinarju. Zboli 75 % živali, pogine 1-5 %. Okrevanje je počasno, živali so izčrpane, pojavljajo se pljučnice, mastitisi, nekroze na koži, sekundarne infekcije. Velja prepoved premikov živali.

Preprečevanje in nadzor

Individualni napajalniki, kvalitetna in uravnovešena prehrana, preprečevanje vnosa in uvoza okuženih živali, trupov in proizvodov, prepoved premikov in karantena. Zakol bolnih in okuženih, DDD. Preprečevanje sekundarnih infekcij - antibiotično zdravljenje. Preventivno cepljenje v EU še ni dovoljeno.

Bolezen modrikastega jezika-BT

Dovzetni so vsi prežvekovalci, govedo je glavni rezervoar. Človek ne zboli. Bolezen je virusna - orbivirus, po naravni poti se ne prenaša med živalmi. Vektor so krvosesne mušice - kulikolide. Mušica zagriže kožo okuženega prežvekovalca, virus se prenese s krvjo v mušico, kjer se namnoži. Največ mušic je pozno poleti in jeseni. Sum boleznij prijavimo veterinarski organizaciji. Do potrditve bolezni se uvede zapore na gospodarstvu - prepoved premika dovzetnih živali. Klinični znaki pri govedu so blažji kot pri ovcah. Povišana telesna temperatura, pospešeno dihanje, živali so okorne, šepajo, se slinijo in solzijo. Ustnice in jezik so otekle, na ustni sluznici so ulkusi, na koži smrčka razpoke. Koža na vratu, bokih, vimenu in presredku je pordela in otekla. Drugi bolezenski znaki: padec mlečnosti-mastitis, oteženo gibanje - vneti svitki parkljev, pregoni, abortusi, nevitalna oziroma mrtvorojena teleta. Smrtnost je 1%, obolevnost pa 5 %, odvisno od serotipa virusa. Zdravljenje je omejeno na blaženje simptomov. Povzroča veliko ekonomsko škodo. Populacija govedi v Sloveniji je bila leta 2016 in 2017 vakcinirana in revakcinirana - 480.000 živali. Ponovno cepljenje z revakvacijo prvič cepljenih se pričakuje v letu 2018. V svetu obravnavana kot bolezen, ki povzroča velike ekonomske škode.

Bovina virusna driska - BVD

Bolezen BVD je tudi v Sloveniji velik problem. Pri zadnji večji raziskavi leta 2003 je bilo pri nas 50 % pozitivnih čred. Rejci v večini to bolezen poznajo, vendar ukrepajo šele po vnosu virusa v čredo.

Okužene živali izločajo virus BVD z nosnim izcedkom, izdihanim zrakom, slino, urinom, blatom semenom in z izcedki iz maternice. Živali se najpogosteje okužijo ob neposrednem stiku z okuženo živaljo (nakup, skupna paša, razstave...) in prej naštetimi potmi širjenja bolezni. Prenos je možen tudi posredno (obiskovalci, oprema, veterinarji...).

Posledice okužbe z virusom BVD se kažejo z abortusi, nevitalnimi teleti, driskami, pregonitvami in zgodnjo embrionalno smrtnostjo, visoko telesno temperaturo, apatijo, neješčnostjo, izcedkom iz nosu, otečenim smrčkom, slinjenjem. Zaradi padca odpornosti so pojavljajo lahko tudi mastitisi, pade mlečnost in prirasti.

Pri brejih živalih je v primeru prisotnosti BVD pogost pojav okužba zarodka v maternici. V primeru, da se krava ali telica okužita med 50. in 100. dnem, je velika verjetnost, da bo plod odmrl (zgodnja embrionalna smrtnost). V primeru, da

pride do okužbe kasneje, in sicer med 100. in 150. dnem, je abortusov manj, pride pa do telesnih poškodb plodu (rojstvo telet s hibami). Teleta, ki se okužijo po 150. dnevu brejosti, se lahko rodijo povsem normalna, vendar so pozitivna na predkolostralna protitelesa proti virusu BVD. Pogosto so teleta, ki so se okužila pred razvojem imunskega sistema (do 120. dneva brejosti krave ali telice), trajni izločevalci virusa. To so t.i. PI teleta (permanentni izločevalci virusa). Te živali so do svoje smrti izločevalci virusa. Taka žival je okuževalec v čredi, če preživijo, v večini primerov zaostajajo v rasti in imajo bolj pogosto katerega od prej naštetih bolezenskih znakov. Zato morajo biti rejci zelo previdni pri nakupu telet. Pred nakupom se priporoča laboratorijska preiskava na protitelesa in na virus BVD.

Digitalni dermatitis

Je nalezljiva bolezen parkljev, ki lahko prizadene celotno čredo. Povzročitelj je bakterija spiroheta. Okužbe se v glavnem pojavijo na parkljih zadnjih nog. Prepoznamo jo po malinasto rdečih površinskih vnetjih med kožo in roževino v zadnjem delu medparkljne reže. Izraža se tako, da živali, ki zbolijo, zelo šepajo - hodijo po prstu parklja.

Preventiva

Pred novo okužbo čredo zaščitimo tako, da pred nakupom novih živali pregledamo parklje, živali po prihodu na kmetijo damo v karanteno in šele nato vključimo v čredo. Širjenje bolezni po čredi preprečimo tako, da vzdržujemo dobro higieno v hlevu (hodniki, ležalni boksi) in poskrbimo, da so parklji živali čim bolj na suhem. Povzročitelj bolezni se lahko širi tudi z okuženo opremo za korekcijo parkljev (obvezna dezinfekcija).

Biovarnost in biovarnostni ukrepi

Za zagotavljanje dobrega zdravstvenega stanja živali moramo nujno upoštevati vse dejavnike, ki vplivajo na zdravje živali in s tem posredno tudi na varnost živil. Dobre uspehe pri reji lahko pričakujemo le pri zdravih živalih.

Za preprečevanje vdora kužnih bolezni v rejo je odgovoren rejec sam. To predpisuje tudi zakon o veterinarskih merilih skladnosti, ki določa pravice in dolžnosti imetnikov živali. Na kmetijah morajo odgovorni izvajati ukrepe in postopke za preprečevanje vnosa različnih povzročiteljev bolezni v čredo in njihovo širjenje znotraj črede. Izvajanje teh ukrepov in postopkov z eno besedo imenujemo BIOVARNOST.

Biovarnostne ukrepe in postopke delimo na zunanje, ki temeljijo na preprečevanju vnosa povzročitelja v hlev, in notranje, ki preprečujejo širjenje povzročiteljev bolezni znotraj hleva.

Biovarnostni ukrepi v živinoreji so nujni, kajti razne bolezni, predvsem kužna obolenja, še posebej nekatere nalezljive virusne bolezni, utegnejo povzročiti živalim zelo resne zdravstvene težave, rejcem pa veliko gospodarsko škodo.

Okužba in bolezn

Okužba je posledica stika dovzetne živali s povzročiteljem bolezni. Prenos oziroma okužba je lahko neposredna ali posredna. Virov za okužbo živali je več. Najpogostejše je to druga žival, krma, gnoj, oprema, vektorji itn. Kužni materiali pri prenosih so najpogostejše mleko, slina, sluzi, urin, blato itd. Povzročitelji pa so biološki agensi (virusi, bakterije, paraziti, glivice, plesni in prioni).

Pri okužbah je bolezen le eden od možnih izidov okužbe. Znaki okužbe se lahko pojavijo kmalu po okužbi (v nekaj urah ali dneh) ali pa se bolezen razvija počasi, lahko tudi več mesecev ali let.

Poti širjenja bolezni

Pomembna dejavnika, ki tudi vplivata na širjenje bolezni, sta okolje in vedenje živali. Veliko povzročiteljev je obstojnih v okolju, kjer se živali zadržujejo (hlevi, pašniki, izpusti). Okužbe so najbolj možne med neposredni stiki med živalmi in prek različnih kontaktov pri rokovanju z živalmi. Sem prištevamo nakupe, prodajo in premike, skupno pašo, razstave, transport, oprema, veterinarske storitve.

Bolezni se lahko prenašajo po zraku (kapljično), iz starejših na mlajše živali, med molžo z opremo (vedra, napajalniki, krtače...), prek kontaminiranega okolja, krme in vode, obleke in obutve ter vektorjev (insekti, ptice, glodavci...).

Med najpomembnejšimi biovarnostnimi ukrepi je nakup oziroma nabava le zdravih živali, ki niso okužene in nimajo protiteles na povzročitelje raznih bolezni, in preprečevanje posrednih ter neposrednih stikov med okuženimi in zdravimi živalmi (**karantena, različne zapore**).

Priporoča se tudi občasna dezinfekcija objektov in opreme, namestitvev razkuževalnih ovir pred vhodi v hlev, ločena obleka za okužen in zdrav hlev.

Vsaka kmetija mora imeti svoj program sanacije ki, zajema različne higienske ukrepe. Program sanitacije obsega zadostno osvetlitev, ustrezno prezračevanje, odgnojevanje in skladiščenje organskih gnojil, čiščenje in dezinfekcija. S temi ukrepi lahko odstranimo večji del patogenih mikrobov, virusov in parazitov.

Preprečevanje vnosa bolezni v rejo prežvekovalcev

Posledice vdora bolezni v rejo in njeno širjenje v reji lahko za rejo oziroma rejce pomeni veliko ekonomsko izgubo. Živali se zaradi bolezni lahko slabše počutijo, imajo zmanjšano proizvodnjo in lahko tudi poginejo. Zaradi visokih stroškov zatiranja, zdravljenja, večjih obremenitev dela in morebitne zapore reje nastane na kmetijskem gospodarstvu velika gospodarska škoda.

Možnosti vnosa bolezni v rejo

Najpogostejše se bolezen vnese v rejo z živimi živali. Priporoča se predhodno preverjanje zdravstvenega stanja za nakup predvidenih živali. Živali so lahko še bolj ogrožene na skupnih pašnikih, planinah, dražbah, pri naravnih pripustih, posojanju plemenjakov itd. Zato morajo imeti vse te živali enak zdravstveni status (vse živali proste kužnih in drugih bolezni).

Priporoča se karantena, v kateri se živali lahko aklimatizirajo na nove pogoje reje, živali lažje opazujemo in preverjamo njihovo zdravstveno stanje.

Preprečevanje prenosa z obiskovalci

Prenos povzročiteljev je možen s čevlji, obleko, orodjem, instrumenti...

Priporoča se omejitev števila obiskovalcev, dezinfekcijske ovire pred hlevi, prostor za čiščenje in razkuževanje rok obutve in preoblačenje, uporaba čiste obleke in obutve (najbolje za enkratno uporabo). Okužbe oziroma prenos bolezni je možen tudi s krmo, vodo in nastiljem. Tveganja lahko zmanjšamo, če živalim krmimo kakovostno krmo in uporabljamo nastilj od poznanih dobaviteljev oziroma proizvajalcev, napajamo z neoporečno vodo, po možnosti iz vodovoda.

Povzročitelji bolezni se lahko prenesejo tudi mehanično s pticami, insekti, glodavci. Krvosesni insekti prenašajo modrikasti jezik, vozličasti dermatitis in babezio.

Tveganje zmanjšamo z zaščitnimi mrežami, deratizacijo, odstranjevanjem stoječih voda ter redno košnjo trave v okolici hlevov, izpustov, pašnikov itd.

Presnovne in prebavne motnje pri govedu na paši

Paša je splošno koristna za zdravje živali in travno rušo, vendar lahko pri vseh kategorijah govedi zaradi prehitrih sprememb pri krmljenju povzroči tudi prebavne in presnovne motnje.

Pri jesenski paši moramo biti še posebej pozorni pri kravah molznicah. V kontroli proizvodnosti, kjer analiziramo vzorce mleka tudi na sečnino, opazamo probleme v pašnih rejah. Molznice, ki se intenzivno pasejo tudi v jesni (predvsem v septembru), imajo v mleku izredno visoke vsebnosti sečnine (med 40 do 65 mg/100 ml mleka). Splošno priporočilo za molznice je od 15 do 30 mg sečnine na 100 ml mleka. Velike vsebnosti sečnine v mleku so povezane s presežki v vampu razgradljivih beljakovin v mladi paši. Spomladi je težav manj, ker ima zelinje na paši več sladkorjev, jeseni pa več, ker je takrat v zelinju veliko razgradljivih beljakovin in malo sladkorjev. Negativni vplivi povišane količine sečnine v mleku so padec vsebnosti beljakovin v mleku, nevarnost okvare jeter, plodnostni problemi, ketoze, vnetje sklepov, težave s parklji, povišano izločanje dušika iz telesa in s tem obremenitev okolja. Vsebnosti sečnine v mleku in negativne posledice na zdravje molznic lahko zmanjšamo z nekaterimi ukrepi. Najprej omejimo oziroma skrajšamo čas

paše, vključimo v obroke več sena in/ali obroke dopolnimo z zmernimi količinami energijsko bogate krme in vključimo zadostno količino mineralno vitaminskih mešanic, prilagojenih na pašo in dodanimi puferskimi snovmi (sodo bikarbono) ter kvasom.

Predvidoma se lahko pojavijo podobne težave tudi pri kravah dojiljah, le da tega ne moremo preveriti z analizami sečnine v mleku. V primeru, da se na kmetiji soočajo z nekaterimi od naštetih težav, lahko preverijo vsebnost sečnine z analizo krvi. Ukrepi za ublažitev posledic pa so enaki kot pri molznicah.

Driske in napenjanje pri govedu

Pri zauživanju večjih količin mlade paše ali trave, ki vsebuje veliko hitro razgradljivih surovih beljakovin in malo vlaknin, nastane v vampu veliko plinov, ki jih izločijo živali s podrigavanjem. V primeru, da je v vampu preveč tekočine ali pene, se izločanje plinov ustavi, žival lahko napne in zato tudi pogine. To je po navadi posledica napak pri vodenju paše. Nevarnost napenjanja se poveča, kadar se pri žretju izloča manj slin, ki skrbi za ustrezen pH v vampu. Manj slin se izloči pri paši mladega, kratkega in/ali mokrega zelinja. Za napenjanje živali so nevarne tudi metuljnice, od trav pa trpežna ljuljka. Trpežna ljuljka vsebuje malo vlaknine in tudi veliko nitratov, če je izdatno gnojena z dušikom. Pojav napenjanja je še bolj verjeten, kadar živali nimajo v obroku dovolj natrija (sol). Natrij v slini poveča prebavljivost metuljnic in tudi zmanjša kislost v ampove vsebine. Prevelika vsebnost kalija v zelinju poruši razmerje med K in Na in mikroba prebava v predželodcih zato ne poteka normalno. Preprost ukrep za preprečevanje napenjanja pri kravah molznicah je krmljenje s senom. Seno mora biti dobre kakovosti, da ga živali dovolj pojedo in tako preprečijo napenjanje.

Na travinju se lahko pojavijo številne nezaželene rastline, ki imajo lahko visoko hranljivo vrednost, vsebujejo pa tudi visoko vsebnost snovi, ki živalim, če jih zaužijejo, povzročajo zdravstvene težave.

Morebitne težave in škodo lahko preprečimo tako, da preprečimo njihovo pretirano razmnoževanje v travni ruši, in tako, da živalim preprečimo njihovo zauživanje. Širjenja in zauživanje nezaželenih rastlin lahko preprečimo ali vsaj omejimo s pravilno vodeno pašo. Nevarne rastline se lahko razraščajo na točno določenih ali pa na več različnih tipih tal in rastišč. Na vlažnih travnikih so najbolj nezaželena in tudi za živali nevarne:

Močvirska preslica (*Equisetum palustre*), ki je strupena in je govedo ne sme zauživati. Paziti moramo, da je tudi ni preveč v ruši, ker je toksična tudi po konzerviranju. Na Ljubljanskem barju z dobro vodeno pašo izrabijo tudi travno rušo na predelih, kjer ta ruša zaradi močirske preslice ni primerna za pridelavo krme (silaže, seno..).

S pašo lahko začnejo že zgodaj spomladi in pasejo vse do sredine maja, ker v tem obdobju med pašnim zelinjem še ni preslice oziroma jo je zelo malo. V poletnem času, ko se pojavi na pašnikih, se ji živali izogibajo, ne popasejo tudi ostalega zelinja ob preslici. Zato je v ruši veliko pašnih ostankov. Pozno jeseni po slani, ko preslica pozebe in se zdrobi ter vsebnost alkaloidov v rastlini močno zniža, živali popasejo še te ostanke zelinja. Tako lahko podaljšamo še čas paše in tudi preprečimo, da se te površine ne zarastejo.

Zlatice (*Ranunculus sp.*), sveža je strupena cela rastlina, po sušenju ali siliranju ni več strupena.

Močvirska logarica (*Fritillaria meleagris L.*) je strupena trajnica, zastrupitve pri govedu so redke. Poznani so primeri na Ljubljanskem barju pri govedu, ki je prezimovalo na pašnikih (pomanjkanje druge paše ali krme.)

Zaradi vse večje ekstenzivne rabe travnišč se je v zadnjih letih znatno povečalo število različnih vrst nevarnih rastlin. Med nevarne rastline na suhih travniščih prištevamo:

Grinte – *Senecio sp.* (Jakobov, vodni, pomladni, alpski...), nevarni so predvsem v konzervirani krmi, ker s konzerviranjem izgubijo grenčine, večine alkaloidov se ne uniči.

Mlečke – *Euphorbia sp.*, ki jih je pri nas veliko vrst in so vsi strupeni (strupene so cele rastline), vsebuje alkaloidne in glikozide. Živali se jih po navadi pri paši izogibajo, možne pa so zastrupitve z mladimi rastlinami, predvsem pri mladih živalih.

Čmeriki – *Veratrum album* in *V. nigrum*

Vsebuje več vrst alkaloidov, toksičnih baz in fenolov. Njihova vsebnost pa se spreminja glede na rastišče in letni čas. Bolj je strupena za govedo kot za ovce, koze in konje.

Nevarne rastline na ekstenzivnih hribovitih in tudi vlažnih travnikih.

Jesenski podlesek (*Colchicum autumnale*), je zelo strupena in tudi razširjena rastlina.

Vsebuje alkaloid kolhicin, ki zavira mitozo (delitev celic), draži črevesno sluznico in učinkuje na centralno živčevje ter se izloča z mlekom in urinom. Nevarno za teleta, saj matere nimajo znakov zastrupitve, teleta pa imajo hude driske. Najbolj strupen je za govedo, manj za drobnico in konje. S konzerviranjem se njegova toksičnost ne zmanjša.

Na obronkih gozdov, na vseh tipih rastišč se pojavlja tudi **Orlova praprotnica** (*Pteridium aquilinum*), ki je najbolj strupena, ko je mlada, tudi s sušenjem in siliranjem se njena toksičnost ne zmanjša. Živali jo jedo zaradi pomanjkanja vlaknine, mlade rastline so bolj nevarne kot stare v jeseni.

Splošni ukrepi za preprečevanje oziroma zmanjševanje okužb s paraziti na paši:

Zelo veliko lahko naredimo s preventivnimi ukrepi, med pašno sezono redno tedensko pregledujemo živali, kondicijo, dlako, očne veznice in otekline (podčeljustne ali na predelu trebuha).

Spomladi po odhodu na pašo obvezno odvzamemo vzorce iztrebkov in jih pošljemo na koprološke analize. V primeru okužb zdravimo po navodilu veterinarja. Če je treba živali zdraviti, jih zdravimo vedno pred odhodom na pašnik. Živali morajo po zdravljenju ostati v hlevu ali v za to namenjenem prostoru, in to ves čas delovanja antiparazitika. Tako preprečimo možne okužbe pašnikov. Hlev oziroma prostor moramo po končanem zdravljenju očistiti in razkužiti.

Zelo je priporočljivo zmanjšati obremenitev pašnikov in uvesti pašno-košni sistem. Najmanj nevarne za okužbe so čredinke, kjer je bila predhodna raba košnja. Priporoča se šestmesečni počitek pašnikov, v tem času naj se površine samo kosijo. Kombinirana paša z drugimi vrstami živali (govedo, ovce in nato konji). Na pašno-košnih površinah se priporoča po jesenski paši goveda spomladi paša ovac. Kjer so se jeseni pasle ovce, pa se spomladi pokosi.

Paša različnih starostnih skupin: naprej pasemo mlade živali, ki so prvo leto na paši in še niso okužene, nato stare. Na površinah, kjer se je spomladi najprej kosilo, se poleti pase jagnjeta in teleta.

Živalim je treba zagotoviti dobro počutje, kondicijo in odpornost. Pri pomanjkanju pašne je treba živali dokrmeljivati in jih obvezno krmiti z mineralno-vitaminskimi dodatki. Krmo je treba vedno polagati v jasli in ne na tla. Krmišča in napajalnike je treba tudi redno premikati po pašniku. Na pašnike raztresamo samo dozorel gnoj, visoke temperature (60-80°C) uničijo jajčeca parazitov in s tem se zmanjša nevarnost okužb pašnikov s paraziti v gnoju.

Viri:

- B. Müller, 2001, Parazitologija
- http://studentski.net/gradivo/ulj_vtf_vt1_par_sno_parazitologija_skripta_2001_01?r=1
- Vergles Rataj A., Ježek J., 2005, Program za izobraževanje na KGZS: Biovarnost, parazitoze, oskrba novorojenih mladičev.
- <http://www.vetent.co.nz/dairy-disease-management/coccidiosis.html>
- http://www.vaxteko.nu/html/sll/sjv/utan_serietitel_sjv/UST94-1/UST94-1R.HTM
- <http://parasite.org.au/para-site/text/strongyloides-text.html>
- http://www.apneni-dusik.com/zajedavci_na_pasnikih.html
- http://parasitipedia.net/index.php?option=com_content&view=article&id=2568&Itemid=2850
- http://www.google.si/DZ_-_navodilo_za_vzorčenje_-_MKGP_21_3_16.doc&usq
- Vidrih T. Pašnik, najboljše za živali, ljudi in zemljo,
- Žust J. in sod., Patologija prehrane
- Mlinarič A. http://www.mb-lekarne.si/slo/koristno/ste_vedeli/rastline/41/preslica
- Orešnik A., Lavrenčič A., Krave molznice, prehrana, zdravstveno varstvo in reprodukcija
- Verbič J., Babnik D., Vsebnost sečnine v mleku, kot kazalec usklajenosti obrokov za krave molznice http://arhiv.kis.si/datoteke/File/kis/SLO/ZIV/vsebnost_secnine_v_mleku.pdf (30.9.2017).
- Batič F., Strupene rastline
- <http://web.bf.uni-lj.si/ag/botanika/gradiva/Veterina%20Strupene%20rastline.pdf> (30.9.2017)
- <https://www.teagasc.ie/media/website/animals/beef/Biosecurity.pdf> (28.9.2017)
- http://www.uvhvvr.gov.si/fileadmin/uvhvvr.gov.si/pageuploads/REGISTRI_IN_OBRAZCI/Zdravje_zivali/2016/Ocena_tveganj/Ocena_tveganja_GLAVNI_DOKUMENT_koncni_19_.pdf (28.9.2017)

ZA KONEC

Predlagamo vam, da si ogledate tudi predstavitev za to usposabljanje, ki so na spletnih straneh zavodov in KGZS, saj so v njih številne nazorne fotografije. Saj poznate pregovor – slika pove več kot sto besed.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

Izdala: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Gospodinjska ulica 6, 1000 Ljubljana v okviru usposabljanja kmetov za ukrep Dobrobit živali v letu 2017

Uredila: Alberta Zorko mag. kmet. • Prelom: Andrej Lombar

Tisk: Tiskarna Januš d.o.o. • Naklada: 7500 izvodov • Oktober 2017